

SVATOMÍRA PŘADKOVÁ

MLÁDEŽ JAKO SOCIOLOGICKÝ POJEM

Mládež jako součást každého národa nebyla vždy ve středu takového zájmu, jako je tomu v současné době. Mohli bychom věnovat mnoho místa úvahám, proč se v dřívějších dobách o mládeži tolik nehovořilo ani neuvažovalo a proč se o mládeži začíná hovořit v podstatě až s rozvojem kapitalistické výroby a hlavně v období vespělé průmyslové společnosti — ať už v kapitalistických či socialistických zemích; proč je věnováno tolik pozornosti a tolik výzkumů (sociologických, pedagogických, psychologických, lékařských a jiných) v současné době právě mládeži, proč vznikají samostatné vědní disciplíny, jež se jí zabývají — např. sociologie mládeže. To však není náplní této stati — nás v této souvislosti zajímá obsah a rozsah pojmu mládež a zařazení tohoto pojmu mezi sociologické útvary jako kategorie, skupina atd.

Domníváme se totiž, že jestliže je určité sociální skutečnosti ve společnosti věnována taková pozornost, že se jí zabývají samostatné vědní disciplíny, měl by být pokud možno jasně vymezen základní termín, s nímž se operuje — v našem případě termín „mládež“. Pokusíme se tedy v této stati přispět k upřesnění pojmu mládež. V první části budeme věnovat pozornost obsahu a rozsahu pojmu mládež, ve druhé části se pak pokusíme provést rozbor tohoto pojmu z hlediska jeho zařazení mezi sociální kategorie nebo sociální skupiny.

I. OBSAH A ROZSAH POJMU MLÁDEŽ

V této části se mládeží budeme zabývat z hlediska jazykového úzu, spisovného jazyka a z hlediska logického stanovení obsahu a rozsahu.¹

Na první pohled by se mohlo zdát, že v běžné řeči je mládež ztotožňována s mládím: jsou tedy někdy za mládež označovány i děti (např. film je mládeži do 15 let nepřístupný), jindy třeba vědečtí pracovníci, kteří mají 35 let.²

I v běžné řeči používající přesnějších označení však věk není podstatným a jediným znakem mládeže, i zde se rozlišuje mládež především podle situace, ve které se mladí lidé nacházejí. Zcela běžně se hovoří

¹ Viz *Slovník jazyka českého*, SN, Praha 1952; *Sociologický slovník*, Epocha, Bratislava 1970; *Wörterbuch der marxistisch-leninistischen soziologie*, Dietz Verlag, Berlin 1977, aj.

² Viz např. *Sociologický slovník*, Epocha, Bratislava 1970, s. 242.

o vysokoškolské nebo vojenské mládeži, ale není zvykem používat tento termín například pro mladé maminky, ať již jsou shromažďovány v poradně pro děti nebo na schůzi rodičovského sdružení. Mladé maminky a vojáci v základní presenční službě nebo vysokoškoláci jsou ve stejné věkové kategorii, ale i v běžné řeči činíme mezi nimi rozdíl — jedni jsou „mládeží“, druhé „mladými matkami“. Věk se zde v obou případech odrazí v použití slova „mladé“, ale i běžná řeč zdůrazňuje zároveň jejich role, pozice ve světě dospělých.

Mohli bychom to říci ještě jinak: v běžné řeči se používá pojmu mládež pro ty, kteří jsou funkčně nejmladší. Tedy nejmladší vědečtí pracovníci v určité skupině pracovníků jsou „mládeží“ ne proto, že jsou mladí absolutně, ale proto, že v dané skupině jsou nejmladší. Mladé ženy i mladí mužové jsou chápáni jako mládež v podstatě do té doby, dokud nemají vlastní děti, protože potom jsou nejmladší jejich děti (běžně rovněž označované za mládež) a rodiče mohou být nanejvýš „mladí lidé“ nebo „mladí rodiče“, nikoli „mládež“.

Ani v běžně používaném výrazu „mládež“ není tedy vlastně rozhodující věk (i když se k němu přihlíží), nýbrž sociální status lidí, o kterých hovoříme.³

Obraťme nyní pozornost k odborné terminologii. Fr. Kahuda v Sociologickém slovníku hovoří o mládeži na šesti stranách. Jsou zde rozebirány různé definice i způsoby stanovení a omezení pojmu „mládež“. Vybereme jen podstatné pasáže: „Mládež — sociální skupina věkově vymezená, charakterizovaná určitými společnými znaky Sociologický věk mládeže jako společenské skupiny je dán obdobím mezi začátkem jejího společensko-ekonomického dozrávání, dovršením mentálního růstu a dosažení pohlavní zralosti člověka a časem dosažení jeho společenské zralosti; na věkové škále dnešního člověka je to období mezi 15. a 20. rokem jeho věku.“⁴

Stejně podrobně se věnují heslu „mládež“ i němečtí sociologové. Vybíráme opět jen úryvek: „Mládež: sociální skupina, která se vyznačuje v demografickém smyslu zpravidla věkem mezi 14 a 25, případně 30 lety, připravuje se na práci a aktivní podíl na společenském životě pomocí vzdělání a prochází určitými biopsychickými procesy zrání.“⁵

Za sovětskou sociologii vybíráme definici mládeže S. N. Ikonnikové: „Mládež je třídně diferencovaná sociálně demografickou skupinou společnosti, která zahrnuje mladé lidi ve věku 16—30 let, přičemž jejich postavení a úloha ve společnosti, funkce a druhy činnosti jakož i hodnotová orientace, světový názor, zájmy, potřeby a sociálně psychologické zvláštnosti jsou podmíněny charakterem sociálně politického zřízení, společenskými vztahy, historickou situací.“⁶

Alexander Fazik chápe mládež takto: „Mládež není jen obrazným souhrnným vyjádřením pro všechny jedince určité věkové skupiny. Je sociál-

³ To dokládá také V. Příhoda ve II. dílu *Ontogeneze lidské psychiky*, SPN, Praha 1967, s. 11 a násl.

⁴ L. c., sub 2, s. 241—247.

⁵ Viz *Wörterbuch der marxistisch-leninistischen soziologie*, Dietz Verlag, Berlin 1977, s. 321—323.

⁶ Viz Zich Fr. a kol., *Co víte o současné sociologii*, Horizont, Praha 1979, s. 235—236.

ním jevem — tedy synonymem určitého přístupu ke světu a způsobu názoru na svět, orientace a hledání vlastního místa v něm.⁷

O vymezení pojmu „mládež“ se pokouší i Otto Čmolík v publikaci *Mládež a svět informací*. Mimo jiné zde uvádí: „V definici mládeže jako sociální skupiny je základním prvkem její příslušnost k určitému sociálnímu systému a uvnitř systému k určité třídě. Proto na počátku jakéhokoli sociologického výzkumu, jehož předmětem zkoumání je mládež, je třeba vymežit, zda jde o mládež kapitalistických zemí, mládež socialistických zemí, o československou mládež, dělnickou mládež apod.“⁸

Definicí pojmu „mládež“ bychom mohli uvést ještě celou řadu. Nám šlo především o to, ukázat na těch několika uvedených, že jde o problematiku velmi složitou, zvláště proto, že v sobě obsahuje v podstatě dva okruhy problémů:

1. Hovoří se zde o jednotlivých částech, podsouborech mládeže. Je zdůrazňována vertikální a horizontální diferenciace jednotlivých částí mládeže. Vertikální diferenciace zdůrazňuje vzájemnou odlišnost těchto jednotlivých částí podle zařazení do výrobního procesu a vztahu k výrobním prostředkům: mluví se potom o mládeži dělnické, zemědělské, studující atd. a o determinaci těchto skupin mládeže různou třídní příslušností. V členění horizontálním jsou rozlišovány tři věkové skupiny mládeže: mládež od 15 do 18 let, od 19 do 24 let a od 25 do 30 let.⁹ V praxi se často obě hlediska dělení mládeže spojují a zkoumá se mládež střední a vysoké školy, učňovská a dělnická atd. Pro srovnání jednotlivých částí mládeže a sledování vývoje těchto skupin v čase je toto užší vymezení funkční. Ziskáváme však tímto způsobem přehled jen o jednotlivých podsouborech mládeže, nikoli o mládeži jako celku.

2. V uvedených i dalších definicích mládeže je patrná snaha také o vymezení pojmu „mládež“ jako celku, protože přes všechny vnitřní diferenciace mládež jako celek má jiné kvalitatívni vlastnosti než její jednotlivé části. Pokud sjedujeme vymezení pojmu mládež v tomto smyslu, pak můžeme ve všech definicích pozorovat dvě hlediska: hledisko funkční a hledisko věkové. Ve funkčním hledisku se jednotliví autoři celkem shodují. Je to pokus o vyjádření těch vlastností mládeže, kterými se odlišuje od ostatní populace, tj. od dětí i od dospělých. Mládež je zde vymezena jako ti, kteří hledají své místo ve společnosti, kteří se učí, kteří nejsou hotoví, nezastávají role dospělých, nemají vyhraněný světový názor. Přitom je dbáno na historický vývoj a je zdůrazňován ekonomický a politický aspekt tohoto vývoje. Je také zdůrazňován odlišný přístup mládeže ke světu, který je dán konkrétně historickým vývojem společnosti na jedné straně a zvláštnostmi psychologického vývoje mládeže na straně druhé.

Ve druhém — věkovém — hledisku již v definicích zdaleka nepanuje taková shoda, ač bychom ji velmi uvítali a v praktickém využití i nutně potřebovali. Jednotliví autoři vymezují mládež po stránce věkové od dolní hranice 14, 15, případně 16 let, zatímco horní hranice je neurčitější: pohybuje se od 21, 24, 25 až po 30 let.¹⁰

⁹ L. c., sub 8, s 24.

⁷ Viz l. c., sub 6. s. 233.

⁸ Čmolík Otto, *Mládež a svět informací*, vyd. Novinář, Praha 1980, s. 20.

¹⁰ Různé názory na dělení mládeže do věkových skupin viz l. c., sub 2–5; také

Jestliže se jednotliví autoři celkem shodují na dolní věkové hranici zhruba v 15 letech, pak zde přihlížejí ke třem aspektům:

1. většina mládeže je v tomto věku fyziologicky zralá;¹¹
2. většina mládeže v tomto věku ukončuje povinnou školní docházku;
3. přechod z dětského věku do věku mládeže je fixován i v právních normách.

Můžeme tedy konstatovat, že i když pro určení dolní hranice sociologického věku mládeže se přihlíží k fyziologické zralosti (která se v současné době pohybuje zhruba kolem 15. roku), rozhodujícím momentem je tu ukončení povinné školní docházky a konkrétní právní norma, která je v různých zemích různá. Proto je tato dolní hranice stanovená od 14 do 16 let podle jednotlivých zemí. (Není pochyb o tom, že čas ukončení povinné školní docházky je atributem ekonomické a politické situace země.) V našem státě je patnáctileté mládeži zcela oficiálně již přiznáno jiné společenské postavení než dětem do 15 let. V tomto věku dostávají mladí lidé občanský průkaz a tento akt je spojen s jistými právy, ale i povinnostmi mladého občana.

Kdybychom důsledně uplatnili obdobná hlediska i na horní věkovou hranici, pak bychom měli sice přihlížet k věku sociální zralosti,¹² ale rozhodující by mělo být — analogicky jako u stanovení dolní věkové hranice — vykonávání funkcí a rolí příslušejících do jiné sociální skupiny, tj. do skupiny dospělých (tedy ekonomické a politické hledisko) spolu s příslušnou právní normou. Máme tu na mysli zařazení do pracovního procesu (tedy ukončení období přípravy na profesi), založení vlastní rodiny a výchovu vlastních dětí, zastávání veřejných funkcí atd. Přitom zdůrazňujeme dosažení sociální zralosti a výkonu funkcí a rolí dospělých většinou mládeže bez ohledu na to, že jistá část mládeže plně sociální zralosti ještě nemusí dosáhnout. (Tedy analogický postup jako u stanovení dolní hranice.)

Termín sociální zralosti je opět možno chápat různě. A. Fazik ji chápe takto: „Osobnost je sociálně zralá, když jedná jako plnoprávný nositel sociálních rolí a to jak v oblasti materiální a duchovní, tak i ve sféře po-

Janda F. — Ka palín V. *Hygiéna dětí a dorostu*, SZN, Praha 1961; Jurovský A., *Mládež a společnost*, Veda, Bratislava 1974, s. 24 a násl., a další.

¹¹ Názory jednotlivých autorů na věk fyziologické zralosti uvádí V. Příhoda v Ontogenezi lidské psychiky, II. díl, s. 9—10. Dolní hranici období fyziologické zralosti (postpubescence) zde stanoví na 15. rok věku, přičemž uvádí, že v 15 letech a 3 měsících již jen 30 % mužské mládeže je prepubescentní a pubescentní, o půl roku později je to již jen 15 %. U dívek neuvádí konkrétní čísla, ale konstatuje, že jsou fyziologicky zralé dříve. Tedy přesto, že v 15 letech není všechna mládež fyziologicky zralá, stanoví dobu této zralosti na 15. rok věku.

¹² Věk sociální zralosti byl a je v různých zemích a v různých vývojových obdobích velmi rozdílný. V. Příhoda v cit. díle na s. 11 uvádí, že v dřívějších dobách byli uznáváni za schopné vykonávat různé důležité funkce a role podle našich dnešních hledisek dětí. Např.: „Václav IV., král český se vydal v sedmém roce svého věku do země Lužické, aby přijal hold a sliby věrnosti od pánů a měšťanů té země. . . Jeho děd, Jan Lucemburský se oženil ve Špýru slavně s Eliškou Přemyslovnou teprve čtrnáctiletý . . .“ atd.

litiky a práva. Sociálně zralá osobnost si uvědomuje svou odpovědnost i úlohu a plní povinnosti z toho vyplývající.¹³

Na druhé straně však platí, že jedinec dosáhl společenské zralosti tehdy, když společnost, v níž žije, jej uznává za dospělého a plnoprávného občana. Obecnost takového konstatování obsahuje současně jeho relativnost, nebo zdůrazňuje závislost na situaci společnosti, na jejím typu, na její vývojové etapě. Jiná kritéria pro společenskou zralost měl kapitalismus (a zase poněkud různá ve svých vývojových fázích) a jiná má socialismus. Avšak v rámci téže společnosti je faktické i právní uznání společenské zralosti závislé na podmínkách života třídy nebo společenské skupiny, jejímž je jedinec členem. Je tedy termín společenská zralost determinován historicky i třídně.

Příkladů pro toto tvrzení lze nalézt celou řadu. U Marxe a Engelse lze nalézt řadu dokladů o tom, že děti proletariátu byly zralé pro práci v továrnách (v Anglii v první polovině 19. století) už ve 13. roce věku. U dětí buržoazie se naopak pracovní zralost posunovala o několik let výše, po ukončení škol.¹⁴

Zdá se, že náš současný společenský úzus pokládá mladého člověka za společensky zralého, jestliže:

1. dosáhl odborné způsobilosti k výkonu povolání;
2. je ekonomicky samostatný;
3. je schopen zastávat všechny veřejné funkce, tzn. musí dosáhnout 21 (resp. 24) let věku, právně stanoveného pro zastávání těchto funkcí;
4. je schopen nést patřičnou zodpovědnost za rodinu a zabezpečit ji po stránce hmotné, morální i po stránce výchovné péče o děti.

I když uvedený výčet kritérií není vyčerpávající, domníváme se, že podstatná hlediska zahrnuje. (Podrobnější rozbor této tematiky jsme provedli již dříve.¹⁵

Postupně sociální zrání jednotlivce je fixováno také v naší právní normě, která rozlišuje některé věkové mezníky, měnící významně postavení mladého člověka ve společnosti.¹⁶ Je to:

1. *Dosažení věku 15 let* — končí povinná školní docházka, jedinec má od 15 let omezenou trestní odpovědnost (do 15 let nebyl trestně zodpovědný), může uzavřít pracovní smlouvu (tzv. pracovní-právní způsobilost), může být v řádném pracovním poměru, který je však omezen kratší pracovní dobou. Povinná pracovní doba mládeže od 15 do 16 let činí 36 hodin týdně. Sexuální styk s osobou starší 15 let již není trestný atd.

2. *Dosažení věku 16 let* — jedinec v pracovním poměru má plnou pracovní dobu, nesmí však pracovat přes čas a v noci; za určitých okolností může po dosažení 16 let uzavřít sňatek.

¹³ Fazik A., *Sociologie skupin*, s. 235 — in: Zich Fr. a kol., *Co víte o současné sociologii*, Horizont, Praha 1979.

¹⁴ Např. Marx K., *Kapitál*, I, SNPL, Praha 1954, s. 262 a násl., s. 294 a násl., s. 520 a násl.; Engels B., *Postavení dělnické třídy v Anglii*, Svoboda, Praha 1950, s. 147 a násl., a jinde.

¹⁵ Viz Příkladková S., *K problému operacionalizace sociální kategorie mládeže*, SP FFBU, řada G 17, roč. 1973, s. 93 a násl.

¹⁶ Viz *Právníký slovník*, Orbis, Praha 1978, II. díl.

3. *Dosažení věku 17 let* — muži mají brannou povinnost.

4. *Dosažení věku 18 let* — jedinec získává způsobilost k právním úkonům, má právo volit; v pracovním poměru nemá žádná omezení. Má plnou trestní odpovědnost.

5. *Dosažení věku 21 let* — jedinec má právo být volen do všech zastupitelských sborů.

6. *Dosažení věku 24 let* — jedinec se může stát soudcem (volným nebo z povolání), prokurátorem nebo vyšetřovatelem prokuratury.

V naší současné právní normě se tedy odráží postupně sociální zrání mládeže a jsou jí postupně v období mezi 15. a 24. rokem věku udělována práva i povinnosti.

Této naší právní normě zcela odpovídá postupně sociální zrání jednotlivců i v ostatních sférách společenského života, jako je ukončení období přípravy na profesi, vstup do pracovního procesu, založení vlastní rodiny a výchova dětí. O postupném zařazování mladých lidí do pracovního procesu (a tedy ukončení přípravy na výkon povolání), vstupu do manželství a narození dítěte (výkonu role matky) nás informují na příkladu 15—29leté populace Jihomoravského kraje tabulky č. 1 a 2 v příloze. Z obou tabulek je patrné, že ve věku 25 let bylo ekonomicky samostatných (tj. v pracovním poměru) 97,9 % mužů, 97,6 % žen bylo zaměstnaných nebo v domácnosti. Téměř 70 % mužů a 86 % žen bylo ženatých nebo vdaných a 79 % žen mělo děti.

Jestliže tedy právní norma (a víme, že právo jako výraz politiky odráží ekonomickou situaci země) uznává 24letého člověka za zcela způsobilého zastávat jakékoli funkce a role ve společnosti — až po funkce soudců a členů volených orgánů státní moci — nemáme oprávněný důvod k domněnce, že by tyto funkce byly svěřovány sociálně nezralým lidem.

Je tedy ve věku 24—25 let celá populace (až na zvláštní případy) uznána právně za sociálně zralou a převážná většina populace v tomto věku fakticky vykonává role a funkce dospělých (jak jsme ukázali v tabulkách).

V sociologické literatuře je však doba sociální zralosti mládeže posunuta až do 30 let, přesto, že se konstatuje „úplné zařazení mládeže do produktivní činnosti, k jehož završení dochází ve 24—25 letech . . . Dosažení sociální zralosti chápeme jako proces, který není ukončen tím, že mladý člověk získá určitou profesi, ale především tím, že si osvojí společenské normy a požadavky, že se stabilizuje v hlavních rysech jeho světový názor, že dosáhne určitého statusu ve společnosti, stane se materiálně nezávislým na rodičích, uvědomí si odpovědnost za svoji rodinu, to znamená osvojí si všechny hlavní sociální funkce.“¹⁷

Přesto, že souhlasíme s názorem, že mladý člověk nutně potřebuje určitou dobu „stabilizace“ v nové situaci, v tomto případě v situaci dospělého člověka, domníváme se, že pojem „mládež“ by neměl zahrnovat lidi starší 25 let z toho důvodu, že mezi mládeží do 25 let a mládeží starší je výrazný kvalitativní rozdíl. „Mládež“ ve věku 25—30 let jsou ve skutečnosti již dospělí mladí lidé, kteří plní kvalitativně výrazně odlišné funkce a role než v mladším věku. Proto nutně i jejich zájmy, potřeby, postoje atd. jsou jiné než u mladších věkových kategorií mládeže a mno-

¹⁷ Čm o l í k, Otto, *Mládež a svět informací*, vyd. Novinář, Praha 1980, s. 24.

hem více se přibližují zájmům, potřebám atd. dospělé části populace. Proto se domníváme, že pod pojem „mládež“ by měla být zahrnuta pouze populace od 15—25 let: populace ve věku 25—30 let by měla být z důvodů stabilizace v nových rolích sice zkoumána zvlášť od dospělé, ale i mladší populace, měla by však být označena jiným termínem než „mládež“, protože tvoří přechod od „mládeže“ k „dospělým“.

Konstatovali jsme již a v literatuře je to rovněž popisováno (viz např. V. Příhoda, cit. dílo), že v dřívějších dobách vývoje společnosti byla mládež „mladší“, že v současné době existuje snaha posunovat horní věkovou hranici mládeže stále do vyšších věkových kategorií.¹⁸ To je posun v čase. Ale současně existuje posun podle konkrétně historické situace té které země, podle sociální, politické a ekonomické situace konkrétní země, o jejíž mládeži hovoříme. Jestliže je v dané zemi nutné, aby co nejdříve nastupovaly nové populační ročníky do pracovního procesu, pak se zpravidla také zkracuje doba povinné i nepovinné školní docházky, zkracuje se doba studia na vysokých školách (jak tomu bylo například v prvních letech po druhé světové válce). Naopak, jestliže je pracovních sil dost (případně nadbytek), je v zájmu politického a ekonomického vedení státu školní docházku prodloužit. (Samozřejmě tu hrají roli i jiné faktory a důvody, o kterých jsme nehovořili.)

Toto zkracování či prodlužování školní docházky a s tím spojené ekonomické problémy zaměstnanosti v daném státě potom zpětně působí na sociální zralost mládeže, urychluje ji v případě dřívějšího nástupu do pracovního poměru a naopak ji zpomaluje, jestliže se doba nástupu do pracovního poměru oddaluje.

Není pochyb o tom, že mezi zeměmi socialistického a kapitalistického tábora v tomto směru existují diametrální rozdíly. Jestliže ve vyspělých kapitalistických zemích je značná část mládeže, a to především mladé inteligence postižena nezaměstnaností, jestliže tato část mládeže nenastupuje do pracovního procesu, není tímto procesem ovlivňována a současně nemá možnosti ani normálního založení rodiny atd., pak je jasné, že doba její sociální zralosti je oddalována, a to někdy i přes 30 let věku.

Naproti tomu v socialistických zemích téměř všichni mladí lidé ihned po ukončení studia nastupují do pracovního procesu a navíc v důsledku ekonomických opatření (v naší zemi), stále se zlepšujícího finančního i hmotného zabezpečení středoškoláků i vysokoškoláků stále větší část těchto mladých lidí plní některé role dospělých již v době studia.

To jsou dva z mnoha momentů, které hovoří pro to, abychom zkoumali zvlášť (tj. odděleně od mládeže do 25 let) mladé lidi nad 25 let, protože v této části populace se podle našeho názoru nejvíc odrážejí a současně do situace těchto mladých lidí nejvíce zasahují momenty politické a eko-

¹⁸ Viz Gordon L. A., Klopov E. V., *Člověk po práci*, Svoboda, Praha 1975. Na s. 42—43 zde autoři hovoří o etapách životního cyklu a mj. zde uvádějí: „... všichni svobodní do 40 let, nemají-li děti, jsou pokládáni za mládež, která dosud nezaložila rodinu; ... a konečně všichni otcové a matky, jejichž děti jsou dospělé, a také všichni bezdětní starší 40 let jsou chápáni jako starší.“ Citát zde uvádíme proto, abychom poukázali na možnost stanovení v podstatě libovolné hranice pro mládež, je-li doplněna dalšími charakteristikami a je-li to funkční vzhledem ke zkoumanému problému.

nomické, tj. momenty dané rozdílným politickým a ekonomickým zřízením.

Rádi bychom zde tedy vyslovili přání, aby byl znovu prozkoumán obsah a rozsah pojmu mládež tak, abychom mohli bez obtíží konstatovat, že jde o sociální útvar se stejnými zájmy a cíli, který se zřetelně odlišuje od ostatních sociálních útvarů a má svá specifika, která lze na základě přesně stanoveného obsahu a rozsahu pojmu mládež zkoumat a lze činit závěry o rozdílech v chování, postojích a sociální situaci mládeže nejen pokud jde o vývoj v čase, ale také pokud jde o srovnání mládeže v různých zemích. Definice mládeže, tak jak je nalezneme v literatuře, zatím toto srovnání — právě pro vymezenost věkem — neumožňují.

II. ZAŘAZENÍ „MLÁDEŽE“ MEZI SPOLEČENSKÉ ÚTVARY

V předcházející části jsme se zabývali rozbořem obsahu a rozsahu pojmu „mládež“ dosti podrobně proto, že máme-li rozhodnout jakým sociálním útvarem mládež je, musíme nutně vyjít z obsahu takového pojmu. V použité literatuře je mládež běžně označována jako sociální, případně věková sociální skupina. Protože se nám toto označení nezdá dosti přesné, pokusíme se o podrobnější rozbor tohoto problému a vyjdeme přitom z jednotlivých, v sociologické literatuře používaných pojmů.

Ve velmi pestrém rejstříku různých pojmů, označujících některé sociální skutečnosti, vztahy mezi jednotlivými členy společnosti, částmi společností a společnostmi samými, se objevují pojmy jako je pospolitost, globální společnost, sociální kategorie, různé druhy skupin, dav, publikum, veřejnost atd. Chceme-li se v tomto množství pojmů orientovat, musíme se nejdříve pokusit o jejich klasifikaci, rozřídění. Domníváme se, že přinejmenším můžeme sledovat dvě hlediska, která se v popisu jednotlivých sociálních útvarů prolínají.

1. Za prvé jde o rozlišení podle toho, jak intenzívně, na jak velké množství osob a jak dlouho ten který sociální útvar jako vyšší kvalita působí na útvary nižšího stupně. Podle tohoto kritéria bychom potom mohli hovořit o „globální společnosti“ (méně přesně o „populaci“)¹⁹ jako o nejvyšším společenském útvaru integrujícím všechny ostatní útvary, o různých sociálních skupinách jako dílčích více či méně trvalých součástech globální společnosti, členěných dále podle jejich velikosti, struktury a va-

¹⁹ Szcepański J., *Základní sociologické pojmy*, NPL, Praha 1966. Zde autor definuje globální společnost takto: „... Právě taková široká forma pospolitosti, která vytváří kulturní hodnoty, neformální instituce, vzory chování a jednání, která zajišťuje kulturní integraci řady pospolitostí, zajišťuje integraci osobností podílejících se na mnoha skupinách, které mají různé a mnohdy protikladné systémy hodnot, právě tato široká forma pospolitosti je „globální společnost“ Globální společnost je souborem sil integrujících různé nebo egoistické snahy skupin, okruhů, jednotlivců, rodin; spojuje je v jedno, normuje jejich vzájemné ovlivňování, vytváří nejobecnější typ společenské vazby.“

Fr. Zich a kol. v díle cit. sub 6 na s. 83 uvádí definici populace: „Populace je souhrn všech (žijících) osob v určitém geograficky a politicky vymezeném území, obyvatelstvo např. státu nebo kraje, které může být v daném časovém období předmětem sociologického výzkumu . . .“.

zeb mezi členy²⁰ a tvořících střední článek společenské struktury a ko-
nečně nejnižše podle tohoto kritéria by byly útvary jako je dav, publikum
atd.

Z tohoto hlediska bychom potom mládež jednoznačně zařadili mezi so-
ciální skupiny, protože zřetelně netvoří globální společnost ani populaci
a současně kvalita uskupení „mládeže“ je vyšší než kvalita davu nebo
publika.

2. Druhé kritérium dělení uvedených pojmů bychom mohli nazvat gno-
seologické — tkví v míře obecnosti a determinace jednotlivých uskupení,
označených danými pojmy. Podle tohoto hlediska by na jedné straně stál
pojem sociální kategorie jako pojem nejobecnější, s přibývajícím determi-
novaností pak jednotlivé druhy a typy sociálních skupin od velkých (so-
ciální vrstvy a třídy) až po primární (malé) sociální skupiny.

Protože se domníváme, že podle tohoto kritéria není zařazení mládeže
mezi sociální útvary vždy zcela jednoznačné, budeme se tomuto dělení
věnovat podrobněji.

Nejdříve uvedeme stručné charakteristiky jednotlivých termínů a po-
kusíme se najít pro „mládež“ nejpřesnější z nich.

Uvažujeme-li o termínu sociální kategorie, zjišťujeme, že je v sociolo-
gické literatuře poměrně málo frekventovaný, není jednotně používán
a v metodologické výstroji je zdánlivě na okraji, i když neprávem.

Domníváme se, že východisko pojetí je třeba hledat v literatuře filozo-
fické, kde pojem kategorie, základní kategorie atd. je odedávna chápán
jako základní pojem odrážející nejobecnější a nejpodstatnější vlastnosti,
stránky, vztahy jevů skutečnosti a poznání.²¹ V přeneseném smyslu jsou
pak kategorie chápány obecně jako skupiny nebo třídy, nebo spíše po-
jmové označení takovýchto skupin nebo tříd v libovolné vědní oblasti,
označení, které odráží všeobecné vlastnosti a vztahy předmětů a jevů
objektivního světa. V tom smyslu jsou interpretovány také kategorie,
včetně jejich uplatnění ve speciálních vědách v našem Příručním slovn-
níku naučném.²²

Takovou situaci lze tedy také předpokládat v rámci sociologie. Ozna-
číme-li tedy mládež pojmem kategorie, je třeba zřejmě chápat „kategorii
mládeže“ jako obecné označení, které je výsledkem určitého stupně po-
znání, tedy je to obecný pojem, odrážející podstatné znaky té části spo-
lečenské objektivní reality, kterou jazykově označujeme jako mládež. Je
tedy výsledkem poznávací činnosti dané speciální vědy, v tomto případě
sociologie, a současně má metodologický význam pro další poznávání spo-
lečenské reality. Její abstraktnost není její nevýhodou v tom smyslu,
že dovoluje postupně pojem mládeže operacionalizovat. Na druhé straně
ale, jak je tomu vždy u takto obecných pojmů, jejichž jazykově logickým
denotátem je třída nebo velmi rozsáhlá skupina předmětů nebo jevů,
v tomto případě sociálního charakteru, nelze tento pojem chápat jako
označující zcela konkrétní a ohraničenou skupinu mladých lidí ve smyslu

²⁰ Viz např. Szczepeński J., cit. dílo, s. 105 a násl.; Zich Fr. a kol., cit.
dílo, s. 85 a násl. a jiní.

²¹ *Filozofický slovník*, Svoboda, Praha 1976, s. 218; viz také Konstantinov F. V.
a kol., *Marxisticko-leninská filozofie*, Svoboda, Praha 1973, s. 127 a násl.

²² *Příruční slovník naučný*, NČSAV, II. díl., Praha 1964, s. 473.

skupiny, tak jak ji chápe sociologie při běžném užívání tohoto slova. Neboť skupiny, ať už velké nebo malé, jsou obvykle určovány celou řadou dalších diferenciacních znaků vnějších a také vnitřní strukturou (o tom se ještě podrobněji zmíníme u rozboru pojmu skupina). Tato skutečnost se u kategorie nepředpokládá, nebyla by zřejmě ani funkční, a její absence je v podstatě významným znakem, který pojem sociální kategorie od sociální skupiny odlišuje.

Pro toto chápání lze nalézt nepřímé doklady ve stávající literatuře. Například J. Szczepański definuje společenskou kategorii jako „Každý soubor odlišený na základě určitých vlastností . . . Společenská kategorie není integrována žádnou vnitřní vazbou. Lidé náležející do jedné kategorie, např. podle povolání, věku, pohlaví, majetku, důchodu a pod., mají vždy nějakou společnou vlastnost nebo společné vlastnosti. Na základě vlastností mohou společenské kategorie vytvářet vnitřní vazbu, mohou se institucionalizovat, tj. mohou vytvořit vlastní společné instituce. Vytváří-li společenská kategorie jakýkoli druh vnitřní vazby, říkáme, že se přetváří v pospolitost.“²³

V podstatě tentýž vnitřní obsah má i pojem „sumativní skupina“, jak je definována v Sociologickém slovníku: „Sumativní skupina čili agregát je pouhým souhrnem jedinců, kteří mají určité skupinotvorné znaky, jež z nich tvoří skupinu. Příslušníci takové skupiny nejsou vnitřně spjati žádnou soustavou společenských vztahů, jejich jednota a celost mají především pojmový charakter, jehož základem je shoda určitých znaků u jednotlivců, kteří jsou v souhrnu denotátem pojmu. Proto také sumativní skupina:

- a) není systémem, ale souhrnem;
- b) nemá strukturu, v níž by každý její příslušník zaujímal určité místo (i když sumativní skupina jako celek se podílí na vytváření sociální struktury);
- c) protože sumativní skupina nemá strukturu, není ani celkem ve vlastním slova smyslu, je sumativním, nepravým celem. Příkladem takové sumativní skupiny mohou být například děti nejmenšího věku . . .“²⁴

Takovéto určení se současně blíží statistickému určení souboru podle jednoho dosti obecného znaku (nebo případně podle více určujících znaků), pokud zachovávají takovou míru obecnosti, že sociální realita označovaná pojmem určeným těmito znaky je dostatečně široká a vyhovuje tedy pojmu kategorie. (Podle našeho názoru je pojem společenská kategorie vhodnější než termín sumativní skupina, protože je v něm obsažen i smysl sociální reality, zatímco pojem sumativní skupina napovídá spíš matematické operace se souborem.)

O termínu sociální kategorie pojednává také A. I. Bláha.²⁵ Používá tohoto termínu poněkud zvláště na tom místě, kde probírá vznik a znaky sociální skupiny. Jeho koncepcí v podstatě odpovídá tomu, co jsme naznačili. Skupinu charakterizuje geneticky jejím zrodem a vznikem a poté tím, co „váže jedince ve skupině v jedno a uzpůsobuje je projevit se jako

²³ Szczepański J., *Základní sociologické pojmy*, NPL, Praha 1966, s. 90 a násl.

²⁴ Viz l. c. sub 2, s. 532.

²⁵ Bláha A. I., *Sociologie*, Academia, Praha 1968, s. 11.

jedno.“ Skupinu tedy chápe jako konkrétnější, určitelnou a v sociální realitě identifikovatelnou. Avšak v dalším cyklu výčtu druhů sociálních skupin klade mezi agregaci (tento termín má však jiný obsah než „agregát“ v Sociologickém slovníku), dav a obecnstvo také sociální kategorii, kterou však necharakterizuje rozporně od našeho pojetí. Dalo by se tedy říci, že sociální kategorie je u Bláhy určena v podstatě ve shodě s ostatní literaturou, avšak její určení je nevhodně lokalizováno v nepatřičném kontextu.

Podle uvedených definicí je zřejmé, že pojem sociální nebo společenská kategorie je značně široký a obecný. Aby tvořil určitý počet lidí společenskou kategorii, stačí, aby měl určité společné nebo alespoň podobné vlastnosti.

Pojem „sociální skupina“ je různými autory definován různě: od těch, kteří pojem společenská skupina ztotožňují s pojmem sociální kategorie, až po ty, kteří pod pojmem sociální skupina rozumějí „malou sociální skupinu“.²⁶

Jan Vlácil například sociální skupinu definuje takto: „Skupina je určitý počet osob, jejichž činnosti se k sobě vzájemně vztahují a které jsou takto sdružovány a odlišují se od jiných. Společné kooperativní jednání v daném časovém a prostorovém rámci, sloužící k dosažení členy skupiny sdílených cílů, je základem vnitroskupinových a meziskupinových vztahů podmiňujících soužití jedinců ve společnosti. Jejich vznik, trvání i rozvoj jsou determinovány předně materiálně ekonomickými, dále ideologicko-kulturními a dalšími faktory vyplývajícími z nezbytného rozdělení společenských, prvotně zejména pracovních funkcí. Ty určují též výsledné charakteristiky různých skupin.“²⁷

Rovněž J. Szczeptański definuje sociální skupinu obdobně: „Skupinou budeme nazývat určité množství osob (nejméně tři) spojených systémem vztahů, které je regulováno institucemi, má určité společné hodnoty a je odděleno od ostatních pospolitostí určitým principem odlišnosti.“²⁸

Sovětský sociolog G. V. Osipov vymezuje skupinu pěti základními rysy: skupina existuje v rámci jednotné, konkrétní historické soustavy sociálních vztahů; skupina existuje objektivně, nezávisle na vůli a přání jednotlivců; členové sociální skupiny mohou ale nemusí být v interakci — podstatné je to, že při výkonu svých sociálních funkcí vystupují jednotně; skupina ve vztahu k jiným skupinám vystupuje jako jednotný celek a konečně každá skupina má určité sociálně-psychické rysy a přiklání se k určité ideologii, která nejplněji odráží její vlastní skupinové zájmy.²⁹

Protože zvláštní celek zde tvoří velké sociální skupiny, uvedeme ještě jejich definici podle J. Vlácil: „Velké skupiny, např. třídy a vrstvy, se vyznačují tím, že jejich jednotliví členové neznají všechny ostatní ani přesně personální ohraničení vlastní skupiny vůči skupinám cizím. I když u jejich členů většinou existuje vědomí příslušnosti k vlastní skupině, nemusí objektivní skupinové vztahy nacházet vždy tento subjektivní odraz. Tak je tomu např. v případě třídy „o sobě“. Sebeuvědomění velkých

²⁶ Viz I. c. sub 2, s. 532.

²⁷ L. c. sub 6, s. 85.

²⁸ L. c. sub 23, s. 101.

²⁹ L. c. sub 2, 531.

skupin je spjato se zvyšováním jejich organizovanosti a efektivnosti při plnění společenských úloh a tedy i s růstem jejich historického významu.“³⁰

Pokusíme-li se nyní uspořádat popisované pojmy podle míry obecnosti, již obsahují, dostaneme (velmi zhruba) následující tři základní seskupení (jsme si přitom zcela vědomi skutečnosti, že přechody mezi jednotlivými seskupeními jsou plynulé a ne zcela přesně ohraničitelné):

1. *Kategorie* — nejobecnější pojem. Je vymezena (určena) jedním nebo několika podstatnými (sociálními) vlastnostmi, kterými se odlišuje od ostatních kategorií. Nevyžaduje se organizace, společné cíle ani sebeuvědomění. (Méně přesně je označována jako sumativní skupina nebo agregát.)

2. *Velké skupiny* — sem patří např. třídy a vrstvy. Jsou jasně vymežitelné vztahem k výrobním prostředkům (třídy) nebo podílem na politickém a hospodářském životě společnosti, od zcela neorganizovaných (např. třídy o sobě) až po vysoce organizované celky (třídy pro sebe). Tento pojem v sobě rovněž zahrnuje principy odlišnosti od jiných (velkých) skupin, obsahuje však především příslušnost k různým ideologiím, které dané skupině nejlépe vyhovují a vyžaduje jednotné vystupování svých členů při výkonu sociálních funkcí.

3. *Střední a malé skupiny* (sociální skupiny ve vlastním smyslu slova) — zahrnují skupiny osob, které se sdružují pomocí organizace k plnění stanovených cílů. Určující pro tyto skupiny je tedy především náplň jejich činnosti.

(Szcepański mezi pojmy kategorie a skupina ještě zařazuje pojem „pospolitosť“, kterým označuje přechod od kategorie ke skupině.)

Na základě uvedeného rozboru se nyní pokusíme označit mládež takovým pojmem, který by nejlépe odpovídal obsahu pojmu „mládež“.

S ohledem na množství jednotlivců, které uskupení „mládež“ zahrnuje, je v zásadě třeba rozhodnout, zda budeme o mládeži hovořit jako o kategorii či jako o veliké sociální skupině. Domníváme se, že výrazným rozlišujícím znakem zde je akceptování (ať už uvědomělé či neuvědomělé) určité ideologie. Jestliže nějaký společenský útvar akceptuje jednu určitou ideologii a v důsledku této skutečnosti také jeho členové vystupují jednotně při výkonu svých sociálních funkcí, pak tomuto útvaru přísluší označení velké sociální skupiny bez ohledu na to, zda je takový útvar vnitřně spjat organizací, společnými (slovně vyjádřenými) cíli atd. (klasickým příkladem je dělnická třída „o sobě“). Přidržíme-li se tohoto kritéria, pak mládež jako celek (viz uvedené definice) nemá jedinou ideologii, nepřiklání se k ní jako k jediné zcela vyhovující proto, že je vnitřně silně diferencována svou příslušností k jednotlivými společenským třídám (i když v socialistických státech neantagonistickým). Z tohoto důvodu se domníváme, že je přesnější označení mládeže (jako celku) termínem sociální kategorie.

Této koncepci neodporuje skutečnost, že mládež jako sociální kategorii je možno dále diferencovat na základě dalších znaků ve smyslu vnějších

³⁰ L. c. sub 6, s. 85.

vlastností i vnitřní struktura. Jde o prostou aplikaci logického postupu při němž s úbytkem obecnosti pojmu roste množství jeho určujících znaků a s růstem dalších obsahových určení se pak zmenšuje jeho rozsah. Z těchto hledisek je také vždycky mládež dále diferencována, především z hledisek třídních, jak na to upozorňuje veškerá marxistická literatura, nebo z hledisek profesní skladby, bližšího určení věkového a pod.

Jedním z kritérií velmi často používaných je věk. Rozeznává se potom

1. období adolescence — od 15 do 20 let,
2. období dospělosti — od 20 let výše.

Někdy bývá období dospělosti děleno na tzv. období rané dospělosti (20—25 let) a období plné dospělosti (od 25 let výše).³¹ Jindy bývá použito dělení na věkové skupiny 15—18 let, 19—24 let a 25—30 let.³²

Přesto, že se jednotliví autoři neshodují ve věkovém členění mládeže na podskupiny, jsou taktó vymezené věkové celky mládeže homogennější, členové těchto celků mají více společných vlastností i zájmů, mají dokonce i svou vlastní organizaci (SSM). Nicméně se domníváme, že ze stejných důvodů, které jsme už uvedli u mládeže jako celku, není přesné označení těchto útvarů jako sociálních skupin, protože ani zde nenacházíme společnou ideologii ani společné cíle.

Jiným často používaným kritériem dělení mládeže je profese. Rozlišuje se pak mládež dělnická, zemědělská, studující atd. V tomto případě tvoří každá takováto část mládeže součást třídy nebo vrstvy (dělnická mládež jako součást dělnické třídy, zemědělská mládež jako součást rolnictva atd.) a jestliže jsme třídy a vrstvy označili pojmem „velká sociální skupina“, pak i jejich součásti jsou takovouto sociální skupinou.

Z Á V Ě R

Závěrem tedy konstatujeme, že z hlediska gnoseologického považujeme za přesnější označení pro mládež jako celek a jednotlivé její části vymezené věkem termín sociální kategorie, pro ty části mládeže pak, které jsou vymezeny sociálně třídní příslušností (dělnická mládež, zemědělská mládež atd.), termín sociální skupina.

³¹ Ani v tomto věkovém rozlišení nejsou jednotliví autoři jednotní, v literatuře nacházíme různé dělení a věkové hranice se značně liší. Viz např. l. c. sub 2—5; také sborník *Ze života a práce mládeže v Jihomoravském kraji*, vyd. KNV Brno, Brno, 1970, s. 6 a j.

³² Viz l. c. sub 8, s. 24.

PŘÍLOHA

Tab. 1. Podíly studující, učňovské a pracující mládeže v Jihomoravském kraji (v %)

Věk	Muži			Ženy			
	uční	studenti	pracující	učnice	studentky	pracující	v dom.
15	62,0	33,6	3,2	30,1	49,1	17,1	0,7
16	68,2	23,2	7,5	28,9	40,6	28,4	0,5
17	63,1	22,3	13,5	22,5	32,1	43,4	0,8
18	16,7	22,2	59,9	5,2	26,0	65,4	2,1
19	1,7	16,4	80,5	0,4	14,3	79,2	4,3
20	0,6	12,6	85,3	0,0	9,5	82,0	8,1
21	0,2	10,5	88,2	0,0	6,6	81,4	11,4
22	0,1	8,0	90,2	0,0	4,7	80,5	13,7
23	0,0	6,1	92,1	0,0	2,9	80,5	15,6
24	0,0	2,7	95,9	0,0	1,3	79,2	16,4
25	0,0	0,9	97,9	0,0	0,4	80,2	18,4
26	0,0	0,7	98,4	0,0	0,2	80,6	18,4
27	0,0	0,3	97,9	0,0	0,1	80,5	18,1
28	0,0	0,2	98,4	0,0	0,0	80,3	18,4
29	0,0	0,1	99,0	0,0	0,0	80,7	18,0

Pramen: Sčítání lidu r. 1970, obyvatelstvo podle jednotlivých okresů Jihomoravského kraje podle údajů Krajského oddělení českého úřadu statistického v Brně. Údaje za celý kraj jsme získali sečtením jednotlivých okresů.

Tab. 2. Populace Jihomoravského kraje od 15 do 29 let podle rodinného stavu (v %)

Věk	Muži		Ženy		
	svobodní	ženatí, rozv.	svobodné	vdané, rozv.	matky
15	100,0	0,0	100,0	0,0	0,1
16	100,0	0,0	99,7	0,3	0,8
17	99,9	0,1	97,6	2,4	3,7
18	99,2	0,8	89,5	10,5	10,7
19	96,0	4,0	75,3	24,7	22,2
20	90,8	9,2	58,6	41,4	35,1
21	81,5	18,5	43,5	56,5	49,4
22	67,1	32,9	31,8	68,2	60,9
23	52,4	47,6	23,9	76,1	69,7
24	39,5	60,5	18,4	81,6	75,3
25	30,7	69,3	13,8	86,2	78,8
26	24,5	75,5	11,0	89,0	82,0
27	19,3	80,7	9,6	90,4	83,6
28	15,8	84,2	8,3	91,7	85,0
29	14,4	85,6	7,7	92,3	85,0

Pramen: Sčítání lidu r. 1970, obyvatelstvo podle jednotlivých okresů Jihomoravského kraje podle údajů Krajského oddělení českého úřadu statistického v Brně. Údaje za celý kraj jsme získali sečtením jednotlivých okresů.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. Bláha A. I., *Sociologie*, Academia, Praha 1968.
2. Čmolík O., *Mládež a svět informací*, vyd. Novinář, Praha 1980.
3. Engels B., *Postavení dělnické třídy v Anglii*, Svoboda, Praha 1950.
4. *Filozofický slovník*, Svoboda, Praha 1976.
5. Gordon L. A., Klopov E. V., *Člověk po práci*, Svoboda, Praha 1975.
6. Janda F., Kapalín V., *Hygiena dětí a dorostu*, SZN, Praha 1961.
7. Jurovský A., *Mládež a společnost*, Veda, Bratislava 1974.
8. Konstantinov F. V., *Marxisticko-leninská filozofie*, Svoboda, Praha 1973.
9. Marx K., *Kapitál*, I., SNPL, Praha 1954.
10. *Právníký slovník*, II. díl., Orbis, Praha 1978.
11. Pádková S., *K problému operacionalizace sociální kategorie mládeže*, SP FFBU, řada G 17, roč. 73.
12. Příhoda V., *Ontogeneze lidské psychiky*, II. díl., SPN, Praha 1967.
13. *Příruční slovník naučný*, NČSAV, II. díl., Praha 1964.
14. *Sborník ze života a práce mládeže v Jihomoravském kraji*, vyd. KNV Brno, Brno 1970.
15. *Sčítání lidu, domů a bytů v roce 1970, Jihomoravský kraj*, vyd. Krajské odd. ČSÚ, Brno 1971.
16. *Sociologický slovník*, Epocha, Bratislava 1952.
17. Szczepański J., *Základní sociologické pojmy*, NPL, Praha 1966.
18. Trávníček Fr., *Slovník jazyka českého*, SN, Praha 1952.
19. *Wörterbuch der marxistisch-leninistischen soziologie*, Dietz Verlag, Berlin 1977.
20. Zich. Fr. a kol., *Co víte o současné sociologii*, Horizont, Praha 1979.

МОЛОДЕЖЬ КАК СОЦИОЛОГИЧЕСКОЕ ПОНЯТИЕ

Статья посвящена изучению двух вопросов: содержанию и объему термина „молодежь“ и анализу молодежи в связи с употребительностью социологического термина, применяемого для обозначения молодежи.

Первая часть работы исходит из дефиниций понятия „молодежь“ у социологов-марксистов (в ЧССР, СССР, ПНР и ГДР); в ней указывается на сферы, в которых отдельные авторы расходятся, или наоборот, где их восприятие совпадает. Опираясь на конкретные статистические данные, автор документирует переход отдельных лиц из категории молодежи в категорию взрослых и приходит к заключению, что в категорию молодежи не следует зачислять лиц старше 25 лет.

Во второй части анализируются понятия „социальная категория“ и „социальная группа“, и на основании этого анализа и молодежь обозначается как социальная категория или социальная группа, причем конкретное обозначение определяется содержанием и объемом понятия „молодежь“. Для молодежи как целого самым подходящим считается термин „социальная категория“.

DIE JUGEND ALS SOZIOLOGISCHER BEGRIFF

Der vorgelegte Beitrag behandelt zwei Probleme: den Inhalt und die Weite des Begriffs „Jugend“ und die Analyse der Jugend aus der Sicht der Angemessenheit des soziologischen Terminus, der zum Kennzeichnen der Jugend verwendet wird.

Der erste Teil der Arbeit geht von den Definitionen des Begriffs „Jugend“ aus wie sie von den marxistischen Soziologen (in der ČSSR, UdSSR, VPR und DDR) geprägt wurden; es wird hierbei auf die Bereiche verwiesen, in denen die einzelnen Autoren miteinander übereinstimmen oder differieren. Anhand konkreter statistischer Daten wird der Übergang des Einzelmenschen von der Kategorie der Jugend in die Kategorie der Erwachsenen dokumentiert, wobei man zu der Ansicht gelangt, dass Einzelpersonen im Alter von über 25 Jahren nicht unter die Jugend eingerechnet werden sollten.

Im zweiten Teil des Artikels werden die Begriffe „soziale Kategorie“ und „soziale Gruppe“ analysiert und auf Grund dieser Analyse wird die Jugend als soziale Kate-

gorie oder soziale Gruppe bezeichnet, wobei die konkrete Bezeichnung durch den Inhalt und die Weite des Begriffs „Jugend“ bedingt wird. Für die Jugend als Ganzes wird der Terminus „soziale Kategorie“ als die geeignetste Bezeichnung betrachtet.